

գրնեն՝ կրթական գործունէութեան մը մէջ :

Այսօր ազգին մէջ կրթական գործը կառարող բաւական գործիչներ կան, Մխիթարեան կամ ոչ—Մխիթարեան . բայց գիտական աշխատութիւնը կատարելու կարող չառ քիչ մարդ ունինք . Վիեննայի վիսեքը, գտնուելով գերման միջնակայի մը մէջ, պատմական, հնագիտական, լեզուագիտական ու սոսնախորութեանց ամեննէն լուրջ մեթոտներուն ընտելացած, ունենալով վերջապէս՝ աշխատութեան բոլոր միջոցներն ու պայմանները որոնցմէ զուրկ են մեր ուրիշ գասակարգի գործիչները՝ ընդհանրապէս . չառ մէծ ծառայութիւն պիտի մատուցանէ ազգին , եթէ իր ուժերուն մեծագոյնն եւ լաւագոյնն մասը նուրջ գիտական գործունէութեան : Սրտանց կը մտղթեմ որ Այսնեանի յաջորդն ըմբռնէ ասիկա , եւ ընէ ինչ որ հարկաւոր է որպէս զի Վիեննայի Միաբանութիւնը տայ ազգին ինչ որ աղքը կը սպասէ անկէ :

Ա. ՉՊԱՆԵԱՆ

ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

Թ Ա Թ Ը

(Շուր . Ե վերջ)

Հ Ե Տ Ե Ւ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Թաթերը դատարաններու առջեւ իրենց եւ Թուրքերու խորութիւնը բառնալու համար , հազարաւոր ստորագործութիւններ կրող խնդրագրերով իրենցմէ մէկ քանին Պոլս խրկեցին , նախապէս անոնց գրպանները ոսկիով լեցուցած : Անտիոքի Թուրքերն ալ իրենց կողմէն հակառակ հանրաշիրտ տեղացուցին Պոլս , առաջինիւով թէ Թաթերը կրօնքով մահմետական չէին , եւ «չէրթաթ» ի օրէնքով կրնային իսլամ ճանչնալ միայն անոնք որ իրենց հետ հաւասար մզկիթ կը մտնէին եւ կ'աղօթէին օրը քանի մ'անգամ : Թաթերը Թուրքերու այդ առարկութիւնը հերքելու համար ընդունեցին մզկիթ երթալ եւ աղօթելը , բայց Թուրքերը կ'արդիւնէին զանոնք , մինչեւ որ երկու տարի յետոյ հրովարտակ մը ելաւ , որ կը յայտնէր թէ «Նըսայիքները իրենեւ Թուրքերուն հաւատար զուտ

մահմետական կարող էին մզկիթ մտնել» : առանց սակայն միւս պահանջներուն վրայ նկատողութիւն անգամ ընելու . Թաթերը այնքան ուղիւ ալ բաւականացան եւ խումբ խումբ մզկիթներու դռները վազեցին , բայց իսլամաներէ ու բէկիթէ Թիպաղուած Թուրք ամբողջ խիւն բաղխելով , լաւ ծնծ մը ուսեցէ յետոյ , կէս-ճամբէն փախուտ առնին , առանց զիմա՝ զրեւու՝ վախնալով թէ իբրեւ յանցաւոր զըրկուէին իրենց տրուած «մենայնորդն» . . .

Այդ Թուականը Թաթերու ամենաաղիոգործ Թուականներէն մէկը եղաւ : Հալածանքն ու անարգանքը ա'լ սահմանը անցած էր . սակայն վայրկեան մը չլուսահաւեցան իրենց ընելիքէն . — հասարակերը կրկնեցին այս անգամ աւելի եռանդալիկն ու ջիւ ժըն ալ սպառնական չեղաւ . «Եթէ մեզ չէք ընդունալ իբրեւ կատարեալ իսլամ , թող տուէք որ քրիստոնեայ դառնանք , չինք ուրիշ միայն անհաւատ» ինչպէս կը կոչէ զմեզ ձեր ժողովուրդը՝ կ'ըսէին այս անգամ Սուլթանին :

Մէկ ու կէս տարի յետոյ կրկնուեցաւ նախորդ հրովարտակը . Հալէպի կոսակալը ջոկատ մը զօքքով եկաւ Անթաքիայի պալատին առջեւ . յայտարարեց թէ « ուրախ եմ որ մզկիթներու դռները պիտի բացուէին Նըսայիքներու առջեւ եւ անոնք պիտի գային աղօթիլու » . աւելցուց թէ «հակառակողները նկատուելով իբրեւ աստուածաւոր Սուլթանի հրամանները մերժող ու ապստամբ» պիտի պատժուէին ամենաճանր պատիժներով ևս : Այս անգամ Թուրքերը տեսան թէ գործը ծանր է , բայց յաղթուն ալ այդ ստոր , անկողն ֆէլաւաներէն աւելի ծանր էր իրենց համար : հապա իրաւունքներու հաւաստարութիւնը . . . մտածել թէ օր մը չպիտի կրնային այլեւս կեղեքել ու աշխատցնել այդ սեփականազուրկ ժողովուրդը . . . կարելի՞ք քան էր :

Կոնիւս ուրիշ ձեւ առաւ այս անգամ . այդ օրհնակը երբեք չէր հաւատնէ , փաշան զբաղած էր հրամաններ տալու , կարգադրութիւններ ընելու , մզկիթներու դռները գինուորնի կը սպասէին . խաղաղութիւնը պահպանելու համար . կէսօրին միջնակներու վրայէն կարգադրեցան Աստուծոյ աղօթքները . կուսակալը մէկ քանի Թուրք պիշեւ մասնաւորապէս կանչած հետը մզկիթ տարաւ . Թաթերը թափուեցան մզկիթներու մէջ , բայց այն օրը ոչ մէկ թիւրք չէր տեսնուեր՝ մզկիթին չէմբէն

ներս մտնող և թմամեղն անցած միտարկներն իջնելով երբ տեսան որբապիղծ ֆելլանները մզկիթներու մէջ, թողին տուններն զացին և Փաշան կը մնար միայն քանի մը պէնթրով չըջապատած ֆէշլան կղերայրներէն և թուրք զաւր թուրք աստիճաններ իրեն խնայ անպատուութիւն համարելով ինքն ալ պաշտօն դարձաւ և փառքներէն անցած պանուս լսեց թուրք տղոց աղաղակներ և որ իր ետեւէն աղաղակելով «ֆէշլա՛ն փաշա, ֆէշլա՛ն փաշա», կ'անհետանային և Կուսակալը չկրնայով գիմնալ աշխատանքներն երկրորդ օրը Հալէպ վերադարձաւ և թաթերը վերական արդեսագրերով Պօլիս գիմնալ և

• •

Այս ատիկները կ'իլլիկիտ չափական շարժումը սկսած էր ծնունդ անել և որ տալիս անգամ կ'երևնար Սուէտոյ լեռներուն վրայ և Նախ թաթերը դարձուցին, յետոյ ընտելացան անոր և ուղեցին անոր գաշտակներ և

Երբ թաթերը նկատեցին թէ այդ լեռները հայ ասպատակային խմբեր մերթ զմերթ եւ մերթ ծպտեալ կը յայտնուէին հոռ կամ հոն, իրենց սովորական գողութիւնները սկսան ըստպատակել և Թուրք ուղեղութիւնը Հայոց վրայ դարձնելու համար, Հայոց ուժը հսկայական կը նկարագրէին և թէ այսինչ լեռան վրայ քսան զինեալ Հայերու հանդիպած էին, այն ինչ բուռերն վրայ յիսուս և միտակն հարկու և նա և

Թուրք ժողովուրդը սարսափ կը զգար այդ երեսակայական ու անհամար խռմբերէն և իսկ կառավարութիւնը պապանձած լուռ ու մունջ կը դիտէր և թաթերը չէին կրնար մեկ նեւ այդ լուռութիւնը և չէին բժշկուր թէ կառավարութիւնը ինչ ընել մտադիր էր և արդեօք այդ զիւղերը կործանել և որոշած էր թէ կ'ըմբարտ Դէպք մը վրայ հասաւ ու կառավարութիւնը կարգեց և

Սր մը նաեւ մը խորիսի նետեց ծովկերը, քանի մը զինեալ հայ երիտասարդներ մէջէն դուրս գալով քաշուցան լեռներ և այս արտադրութիւնը նորութիւնը տեսան ծովկերեայ թաթերը եւ կ'ըմբարտակաւ արագութեամբ տարածեցին Սուէտոյ նահանգին մէջ և Նախ անոնց թիւը 4000 և յետոյ 4000 և 6000 բարձրացնելով և երբ թուրքերու սարսափը տեսան մինչև 80,000 հասաւ և

Այդ երկուս Սուէտոյ ամբողջ թուրքերը, կառավարութիւնով ու կառավարչով, մինչև մարտային պաշտոններն ու ծովապահները, ժողովրդով ու հարէմներով, փախան Անտիոք ապաստանելու թողլով իրենց գոյքերն ու կիսմուռը (որովհետեւ այդ ատեն հասոյթի ճիշդ ժամանակն էր) ֆելլաններուն թափելու և այդ տարի ֆելլանները կ'ստացան իրենց դուռներն ու կողոպուտի կարտեան և

Կառավարութիւնը, վախէն, քաղաքին դռները դուրս իջեցաւ, Հայոց երեսակայական յարձակումէն քաղաքը պաշտպանելու համար որոնց՝ զիւղերը՝ կ'ընկերանային 5000 աւելի պաշտպանութիւնը և

Այդ գէպքը մեծ յուզում յառաջ բերաւ թաթերու մէջ և հետեւեցողին թէ թուրք կառավարութիւնը կը վախնար Հայերէն և Այդ պատեն թաթերը պահ մը իրենց յայտը Հայուն վրայ գրին և կարծես անկից սպասելով իրենց փրկութիւնը և նա այդ թուականէն անա թաթ թերը հրաժարեցան մզկիթ մանելու երջանիկ գաղափարէն, չէրիսթի հասարակութիւնը, զորոնք կը նկատէին իրիւ ժամանակաւոր փոփոխութիւններ և Տեսնելու քան էր թէ ինչպէս ծերունի չէին կը խռմբ խռմբ կը զիմէին հայ գործիչներուն և անոնց առջեւ կը խռմբէին ծնկապէս եւ անոնց ձեռքերը համբուրելով եւ կը քաշուէին անոնց պատգամներն ու հրահանգները մտիկ ընելու և

Թուրք կառավարութիւնը փուլեւեղ նոր ֆէրման մը հանելով արտօնել թաթերուն որ թուրքերուն հասարակ նկատուին մզկիթին ու դատարանին մէջ, եւ թուրք ժողովուրդն այս անգամ չըրգեց և Բայց թաթերը այնքան յոյս ունէին Հայոց վրայ որ հակադրել իրենց տրուած այս գոհացումներուն՝ Հայոց կողմէն մնացին նորէն եւ մինչև իսկ երբ կառավարութիւնը զիւղերը իբր ըմբարտ չէր և Չէյթմանի գէմ զիւղերու համար, չգաղտնի պատրկելով թէ ինչպէս էր իրենց տեղը մնային տեղական ասպատակներու գէմ իրենց գոյքերն ու ընտանիքները պաշտպանելու համար և երբ կ'իլլիկիտ հայական շարժումը վերջացաւ թաթերը նորէն թուրքին գիրկը նետուցան և մահմետականներ ձեռնալ սկսան և Բայց թուրքերն այս անոնց գէմ իրենց նախկին խառութիւնները վերական և եւ խեղճ թաթերը նորէն սուղուցան յուսալուստութեան մէջ, ու

ԿԸ Զինան, սպասելով թերևս նոր շէշի մը,
ՊԼԶԻԼԷ:

Վերջինս. — «Անահիտ», թիւ 2, էջ 30),
սրբն.ա., տող 2 «Գրամատիկա, Թարգմանութեան»,
պետք է ըլլայ՝ «ճշմարտագրութեան»։ — Թիւ 4,
սրբն.բ., տող 31 «Հայ գրեւորք» պէտք է ըլլայ
«Հայտ գրեւորք»։ — Թիւ 7, հրէա 147, սրբն.
թ., տող 4 «Գրողներ» պէտք է ըլլայ «Գրեւորներ»։

ՔՐՈՆԻԿ

Գ. ՄԱՆԵՐԱՆՔԱՆԵՐ, ԵՒ ՓԻՆԴՈՒՅԻ ԼՍՅՈՑ ՄԱՆՏՐԱՆԻՐ. — Փարիզի Լայոց մասուրը, որուն մշակութեւր յ. Մանիպուլան ասանձնած է քաղաքական արգէն շինուել: Գործը յանձնուած է մանա՛կ քաշանապէ՛ս Կարաթաթանով յ. Կիլիկիոյ իւր յոր ֆրանսալիսթըր պատարասած է հայկալիւնիւն: Ինչն եկեղեցիներուն, մասնաւորապէս Աղլիւս մարկ եկեղեցւոյ ճշտաւարապէսական ոճին հետեւողութեամբ:

Ֆրանսական կառավարութիւնը, շնահատե-
լով ծառայութիւնը զոր պ. Մանթաշեան կը
մատուցանէ Փարիզի, անոր պարգևելով «նոր»
դեկզեկոս իրեն մը, Պատեռոյ Լէգէոնի խաչը
նոր կողք իրեն:

Գ. ԱՐԳՅԱՐ ՅՈՂԱՆՆԻՍՅԱՆԻ Ի ՓԱՐԻԶ. — Գ. Արգյար Յոյաննիսյանի վերջերս եկած լուսնի մը շարքի մտնցմանը Գարգիւր, Յոյաննիսյանի մին է այն հայ գործիչներէն որոնք, ժամանց ժողով, ամենակենսական եւ քաղաքացիական մասնալոյծներն մատուցած են իրենց ազդեցն Նուրը ու զարգացած գրահմուտ, ոյշամիտ ու ստորմիտ հրապարակադիր, պ. Յոյաննիսյանին հիմանով ու վարած է աստեանց «Քորնիս», այլ սինթէս ամսեկէն ճորի, ամսեկէն ճաշակատար, աւանդական իտալացի հրատարակութիւններէն մէկը զոր Նախքան ունեցած են, ինչպէս եւ Ալեքսանդրեանը: աստեանցիկ դատ Յոյաննիսյանի առաջին թուրք ձեռնարկը կատարած է խալոց արդի գրականութիւնը Ներսիսյանց ճանչցնելու: Իր հիմանով Armeniane Bibliothek-ը որուն մէջ յիշյա տեսած են Ալեքսանի, Ռ. Պատկանեանի, Մկրտիչ Պէլիքեպեանի եւ այլ նոր հայ գրաբնականը՝ Գործերը գերմաներէնէ թարգմանուած, ամենախոյզոր ծառայութիւններէն մէկն է զոր հայ գործիչ մը մատուցած ըլլայ իր ջգիւնը: Այժմ այնքն է զարգացող որ հիմանից վերջերս շահուած հրապարակութեան անունով գերմաներէն ամսագիր մը, որ կ'ենրեւա Մերտրոնի մէջ եւ իր հրատարակէ հայ ու իտալացի գրուածներու ժամանակահատիւ:

րու թիւ նմերը Հայոց պատմութեան, լեզուին ու զրգախառնութեան վրայ: Ուս. օրերս, գր. հոլմանահանան հրատարակեց Փարթիք մէջ Ռաֆֆիի անտպփուշ-ին եւ Պրպիւ-Մարաբանի թիւ թիւներէն թարգմառութիւնը, — թարգմառութիւնը ըր շատ վաղեւոր ու ճաշակաւորս:

Քրտահական հաւաքաւորութիւնը, զմահանտելով այն ժառանգութիւնները զոր պ. Յովհաննէսն ատուեցած է Քրտահական քաղաքաւիրութեան տարածմանին ի հովակոյ, Յովսէփ Բաթառեանի պատմաշանայն չորրորդ իրեն:

Պ. ՏՈՒՐԱՆԵ ԽԱՆԵ ՔԱՆԿԱԿԱՆԻՆ. — Փարսիգի լըմ
բաղիբնեքը ծառնուցին թէ Նաճը պարսկական
հնուժեանց ծանօթ վաճառականն էր. Տիգրան
խան Քեկիբեանը Նիւ-Նորքի պարսկական հիււ
պատան առնաւաճաճ է:

«ՎԱՎՎԱՍԻԻ ՂԵՆՍԵՆԻՔ» . — Կ'իմաստանք
թիֆլիսի լրագիրներէն թէ պ. Գ. Միկիշ-Կարաւ-
կէօղլանի ցնդիւնը (տալլապքի վասթիքի) ամս-
ապախիւրը եւ զայն պիտի հրատարակէ այսու
հետեւ իր տնօրէնով թիֆլիսը:

ԱՐԿԱՆԻ, ԱՆԴԻ. — Առկուսաթ թերթերը հաղորդեցին նաև թէ պ. Ռուբէն Յովհաննէսեան, պ. Արշաք Յովհաննէսեանի որդին, մտադր է ի մօտոյ հրատարակել, իր տնօրէնութեամբ, «Արկուսաթ» չափաթղթերով՝ ռուսերէն լեզուով:

Պ. ՊԵՋԻՐՆԱՆԸ, ԵՒ ԷՋՄԻԱՆ ԵՒ ՎԵՀԱՐԱՆԸ. – Հանձնարյով իմացանք որ պ. Ս. ՊԵՋԻՐՆԱՆԸ հրապարակեց և ՊՐԻՄԱՆԸ Հայրիկին, ԷՔԻՄԻՈՒՄԸ, հաղաթրեցնցարիս դաժանովի ամոթն համար վեհաբանին հեղադրաբար որոշադարձ չդրուե, Պ. ՊԵՋԻՐՆԱՆԸ ռուս մըն է, որ տարբերել թ վեր չէ գրգռել ինքզինքը լիովին արատալայելի, իրախոյսե եւ արպիցոյժեման պատկասին պատահողով, հը մաղթենք որ ԷՔԻՄԱՍԻՆԸ, ինչպէս եւ ամբողջ Գովկասի մէջ ուր պատշաճ մը պիտի ընէ, պ. ՊԵՋԻՐՆԱՆԸ գտնէ իր տաղանդը եւ իր ծրագրութեան քոթնող ու իրախոսող տնիքը, որպէս զի իր Կւրորդութենիւնը լիակատար արտայայտութեամբ աշխերան գտն վերջապէս է, Պ. ՊԵՋԻՐՆԱՆԸ մտնելով Զորագանի պայտաին քուր որոշադարձերը յորինած, կարտանհետուն ձեւը գծած է, եւ Սուլթան Սկզիզ զինքը լաշտօրէն գնահատած եւ թափաբարած է ամոթի պիտի ըլլալ որ Մոսկի վեհապետէ մը զնշանառուած եւ յաջալերուած հայ արուեստագէտ մը իր ազգանիչիցիներէ չտունէ արպիցոյժեմը որուն պէտք ընէ եւ իրաւունք ունի:

